

A MAGYARORSZÁGI VEND (SZLOVÉN) NYELVŰ IRODALOM BIBLIOGRAFIÁJA.

(Egy hasonmással.)

DR. MELICH JÁNOSTÓL.

Ismeretes dolog, hogy Zala- és Vas megyében mintegy 40.000 lélekből álló szláv nép lakik, a mely a maga nyelvét »szlovenszki jezik«-nek nevezi. A magyarság e területet ma és a multban Tótságnek hívta. E vend (szlovén) nép nagyobb része róm. katolikus, kisebb része pedig ág. evangélikus vallású. E nép nyelve a délszav nyelvek csoportjába tartozik, s legközelebbi rokonai a stájeri és a többi osztrák örökös tartományok szlovénjei. A szláv nyelvtudomány MIKLOSICH Ferencz után egykor a mai vendek legközelebbi szomszédjait, a muraközi és a régi Szlavonia-beli *kaj*-nyelvjárást beszélő horvátokat is szlovéneknek vette, minthogy kétségtelen dolog, hogy egykor ezek is nyelvüket szlovénnek nevezték. A politikai viszonyok alakulásával azonban e *kaj*-nyelvjárást beszélő szlávtság lassan-lassan horvátnak kezdte nevezni a nyelvét s végül elfogodván a horvát-szerb *što*-irodalmi nyelvet, kulturájában is horváltá lett. Egyes íróival azonban megtörtént, hogy ma is szlovéneknek tartja őket a tudomány. Így az 1670-ben Grácban megjelent HABDELICH-féle szótárt, a mely a mai *kaj*-horvát nyelvjárás szókincsét ölelte fel, nem a horvát Akadémia nagyszótárába, hanem a *Pleteršnik*-féle szlovén szótárba dolgozták fel.

A hazai szlovén törzs nyelvét a *kaj*-nyelvjárással szemben *ka*-nyelvjárásnak nevezhetjük azért, mert a hazai vend *ka* szócskával kérdez (v. ö. *ka* csésés = mit akarsz?). Ennek a hazai vendiségnek az irodalmáról édes-keveset tud a tudomány, nyelvéről is legfeljebb azt, a mit *Valjavec* M. vagy *oblak* irt (v. ö. Let. M. Slov.

1874—77. évi: 102—155: Predge z letnicami 1802—1830. és Prinos k naglasu, Rad XLIV. s következő kötetek).

E vendek irodalmának az ismertetése, nézetem szerint, első sorban a magyar tudományos irodalom feladata. Könyveik nagyrésztben nem csupán magyarországi sajtótermékek, de testestül-lelkestül magyar emberek munkái, magyar helyesírással. A lutheránus írókról el lehet mondani, hogy valamennyi Sopronban tanulva, buzgó tagja volt a soproni nemes »magyar társaság«-nak. Egyike-másika itt kaphatott kedvet a tollforgatáshoz; egyik-ről-másikról megtudjuk, hogy magyar emberek buzdítására fogott tollat. *Barla* Mihályt Kis János írónk buzdítja, hogy készítsen énekeskönyvet, *Kuzmics* Miklóst meg felsőszopori *Szily* János szombathelyi püspök beszéli rá, hogy a katolikus vendek kezébe adjon valami könyvet a saját nyelvükön. E vend nyelvű írók magyarságát származásukon kívül az is bizonyítja, hogy a legtöbbje magyar nyelven is írt egyet-mást. Ez irodalom azonban első sorban vallásos; *Kuzmics* István és *Terplán* Sándor azért fordítják az új-testamentumot és a zsoltárokat, hogy híveiknek legyen valami a saját nyelvükön a kezükben. *Czipott* György 1829-ben azért adja ki imádságos könyvét, hogy az is imádkozhassék, a ki egyedül a vend nyelvet érti.

Célomul tűztem, hogy a mennyire lehetséges, e magyar hatás alatt álló magyar emberek vend írásait időrendi sorrendben a következő sorokban bemutatom. A mi tudományunk feladata ez, s Széchényi gróf szellemében cselekszünk, ha e könyveket könyvtárunkban össze is gyűjtjük. Munkámban azonban az is buzdított, hogy nemcsak a magyar, de a szláv tudomány se tud e hazai vend nyelvű irodalomról. Az egyetlen *Kuzmics* név az, a mely ismeretes s legalább meg van említve a *Pypin-Spasovič*-féle irodalomtörténetben, *Šafařík: Geschichte*-jében és *Otto: Slovnik*-jában.

Munkám azonban több akar lenni az egyszerű bibliografiai felsorolásnál. A hol lehet, pótolom *Szinnyei* József »Magyar írók élete és művei« című könyvnek hiányait annyival, hogy pár sor kíséretében közlöm egyik-másik író életét. A könyvczímek utáni *M.* azt jelenti, hogy a mű megvan a Széchényi Országos Könyvtárban, *Sz.* pedig azt, hogy meg van említve *Szinnyei* korszakos művében.

Mielőtt azonban a felsorolást megkezdeném, hálás köszönetet mondok *Mikola* Sándor budapesti ág. ev. főgimnáziumi tanárnak, *Terplán* Jenő péterhegyi, *Szabó* surdi, *Czuppon* kövágó-örsi, *Berke* tót-kereszturi *Magyar* hodosi lelkészeknek, *Mazaly* Sándor szent-benedeki plébánosnak, a kik felvilágosításaikkal ismereteimet gyarapították.

I.

1. Győrfszki katekizmus, stámpani v—Halli 1715. (= Győri katekizmus, nyomtatták Halléban). A legrégebb hazai nyelven nyomtatott könyv az ág. ev. győri katekizmusnak a fordítása, a melyet magyarból vendre fordított *Temlin* Ferencz. Ki és mi volt *Temlin* Ferencz, nem tudjuk; csak annyi ismeretes róla, hogy krajnai származású volt. Ez adat a »Võre krsztsánszke krátki návuk« (v. ö. 4. szám alatt) című nyomtatványban olvasható, a hol az előszó írója (V. I. jeggyel, v. ö. 4. szám alatt) azt is állítja, hogy ilyen kiadást ő is csak kettőt látott életében.

2. Abecedarium | Szlowenszko, | za | Drobno Detzo | vön fzpüscheno. | Vleti MDCCXXV (= Kis gyermekek számára kiadott szlovén abéczé. 1725. évben). 8° A₁—8: összesen 16 oldal . . . M.

A címlapon a szent-családot ábrázoló fametszet áll. A könyv az ág. ev. iskolák abéczés könyve volt, s a betűk jegyein kívül magában foglalja a legszükségesebb vallási tudnivalókat is (tíz parancsolat, miatyánk, apostoli hitvallás, néhány ima és zsoltár).

3. Réd Zvelicsánsztva . . . z-nifterimi molitvami i peszmami v-Halli 1747. (= Az üdvözülés útja . . . néhány imával és énekkel).

A műnek a címét megemlíti a »Võre krsztsánszke krátki návuk« (v. ö. 4. szám alatt) című könyv előszava, s azt mondja, hogy németből fordította *Vanecsei Szever* Mihály. *Vanecsei Szever* Mihály a vendeknél divó szokás szerint lehetett Vanecsa (ma *Vas-Lak*, Vasmegye) faluból való, lehet, hogy ott is született. Lehetséges azonban, hogy *Vanecsa* (Vas-Lak) községben volt pap (v. ö. *Kuzmics* surdánszki, holott nem Surdon, hanem Sürüházán született, *Terplán* püczonszki, holott Szent-Benedeken látta meg a napvilágot). Művének egyetlen példányát se láttam.

4. Võre krsztsánszke | krátki | návuk | csiszte rejsi bo'ze vò | zebráni i na nyou | Vszejm vernim vu vszákóm | szkúsávanyi na podpéranye, vu | nevouli na pomáganye, vu szmrí na | troust,

ino potomtoga na vekivecsno | zvelicsanye, | Pouleg nisteri szem szpodobni | Molitev | ino | Pejssen | Nazáj gori poczimprani. V Halli MDCCLIV. (= A keresztény hit rövid tana . . . néhány imával és énekkel, Halle, 1754.) 8° 22, 1—274; a múzeumi példány végéről néhány lap hiányzik. *M.*

E műnek az előszavát V. I. kezdbettükkel bíró ág. ev. lelkész írta; maga a mű azonban *Kuzmics* István fordítása. A *Kuzmics*-féle vend újtestamentomi fordítás előszavában (XII. lap) az van mondva, hogy a fordító ugyanaz a férfiú, a ki 1754-ben Halleban a »Võre Krsztsánszke Krátki Návuk«-ot adta ki. *Kuzmics* sirirata is azt vallja, hogy a munkát ő fordította. E művet egyébiránt, mint legrégeb hazai vend nyelvű nyomtatványt, említi *Dobrowsky* is. (Slovanka, 1814 I. köt. 254.) E műnek az Előszavából való az itt közölt két lap facsimile; e hasonmás szövegéből értesülünk az 1. és 3. alatt felsorolt művekről.

5. Nouvi | Zákon | ali | Testamentom | Goszpodna Nasega | Jezusa Krisztusa | zdaj oprvics | zGreskoga na sztári | szlovenszki jezik obrnyeni | po | *Stevan Kuzmicsi* Surdánszkom. | F. | v Halli Saxonskoj MDCCLXXI. (= Az új-szövetség vagy Jézus Krisztus urunk testamentoma, most először görögből ó-vend [= ó-szlovén] nyelvre fordította *Kuzmics* István, surdi lelkész. Halle, Szászországban, 1771.) 8° A₁—8, 854 l. *M. Sz.*

Kuzmics István munkája a következő részekből áll: 1. Előszó (predgovor), 2. Az új-testamentomi könyvek; 3. Néhány részlet az ó-testamentomból (Nistere z-Sztároga Zákona vő vzéte Epistole); 4. Imák (Molítvi na szváko Nedelo i Szvétek).

Az előszó alá *m. Torkos József*, soproni ev. lelkész van aláírva. Ez előszó elmondja, hogy a szlovének közt csak a hazai vendeknek nincs bibliafordításuk. Ők az író szerint nem használhatják a *Truber*-féle vagy a krajnai *Dalmatin*-féle protestáns szlovén bibliát, mert nyelvük a stajeritól, krajnaitól elütő. Az isteni gondviselés erőt, időt és tudományt adott egy férfinak, a ki vállalkozott a fordításra s a fordítás sok hívőnek az áldozatkészességéből most jelenik meg nyomtatásban. A fordító *Kuzmics* István volt, s feladatát úgy oldotta meg, mint a legnagyobb bibliafordítók, mint *Károly*ink, *Káldynk*. De nem csekély apparátussal foghatott hozzá a fordításhoz. A műhöz irt bevezetés, a mely alá ugyan *Torkos* József van írva, de valóban *Kuzmics* István fogal-

cza *a*, i Vanecsaj Mihála, *b*, nikfi
 sztopájov szvoje gyedrnosztzi nej
 neháli, nej znevejdnoštzi návuka;
 (ár je nyim vszamogoucsi Boug
 szvoje nezgovorne miloscse
 vszigdár moudrei vesene lidi dáo)
 nego ali 'zmetnoštzi jezika, ali
 szvoje, kou zboleznoszttyov
 szrczà szpoznati i vadlúvati mo-
 remo, nemárne vtraglrvosztzi; ste-
 ra je nyè vu obionoj zemlej bole
 na onoga potrdjávanye pelala; ka
 Moj-

a, Zkrátne zle'zenyà. Od toga je vð dáni
 zvogrškoga Gyðrfzki Katekizmus stám-
 pani v-Halli 1715. kákliva szem jazf li
 dva moje dni vido.

b Naest : Szever Miháo Zvanecsa. Tè je
 znémškoga preobrnó Réd Zvelicsánštva
 i escse níkaj vecs znísterimi molitvami i
 psémami, med sterimi szo vnouge náffe.
 v-Halli 1747.

Moj'zes od 'Zidovov právi: *Doli*
szti je szelo lúšťtvo kjejsztvini i kpti ul-
ni, potomtoga szo pa gori, sztanóli ni
zmejno; c, líki na szkrbliyoszt za
szvoj odvejte tak; da sze zdaj
nam nyibo vim szinom od tisztoğa stera
vinicske szo oni pojeli, szkumina; d,
gda zdreszélnim szrezom premis-
lavamo, zbritkimi szkuzami glé-
damo i razegnáne ovcicze brezi
pszτέρα, e, sztrúdnimi petami
 pouleg nezracšúnanoga ospotáva-
 nya ino preklinyávanya potrdjá-
 vati moremo; ka sze je 'ze priblí-
 'zilo ono vrejme i kuám; szkim
 sze je Goszpodin Boug nigda szvo-
) 4 jemi

c, Vóiden. 32, 6

d, Ezek. 18, 2.

e, 1 Král. 22. 17.

mazása, tanuskodik arról, hogy *Kuzmics* István nemcsak a görög-latin szöveget tartotta szem előtt, de a magyaron kívül jól ismerte a szláv bibliafordításokat is. *Berke* Ferencz tót-kereszturi lelkész beszélte nekem, hogy ő hallomásból úgy tudja, hogy *Kuzmics* Istvánnak munkája közben valamennyi nevesebb szláv bibliafordítás a kezében volt. A bevezetés csakugyan arról tanuskodik, hogy *Kuzmics* rendkívül tanult ember volt. Ő ugyan csak az új-testamentumot fordította le s néhány ó-szövetségi helyet (Példabesz. XXXI. 10—30, Ezsaiás VII. 10—15, IX. 6—8, XLIX. 1—5, LIII. 5—10, LX. 1—6, Malachiás III. 1—4, Sirách XXIV. 8—16); *Terplán* Sándor battyándi lelkészben azonban buzgó követője akadt, a ki a zoltárokat fordította le (v. ö. 24. szám alatt). Az ó-testamentum ma sincs lefordítva a hazai vend nyelvre; beszélnek, hogy *Kardos* János hodosi lelkész (v. ö. 18., 19., 20. szám alatt) vendre kezdte fordítani az ó-szövetségi könyveket is, de csak *Mózes* könyveivel készült el (*Terplán* Jenő péterhegyi lelkész szíves közlése).

Kuzmics István, a ki magát magyarul mindég *Kuzmics*-nak, vendül *Küzmic*s-nek írta (vendben a magyar *u* és az eredeti közszláv *u* ma *ü*-nek, esetleg *i*-nek hangzik), megérdemli, hogy »sírján a surdi temetőben ne pusztán emlékkő« álljon (v. ö. *Mesterházy* Sándor cikkét az Ev. Egyház és Iskola 1899. év: 406. l.), hanem még inkább, hogy életét ismerjük. E mindenkor magyar szívvvel, magyar érzélemmel dolgozó vend nyelvű író megérdemli, hogy a magyar tudományos irodalom történetében egy kis helyet szorítsunk neki. SZINNYEI »Magyar írók élete és művei« című munkája *Kuzmics* Istvánról csak annyit tud, hogy surdi (Somogy m.) prédikátor volt. *Szabó*, surdi ev. lelkész úr szivessége folytán mi többet közölhetünk *Kuzmics*-ról. A surdi anyakönyv táblájára ugyanis ez van írva: »Anno 1755 jun. 6. surdi predikátor volt *Kuzmics* István Regedetájékáról Strukócz nevű helységből való, de nemzetségére nemes-csói, meghalt 1779 20 Xbris; szolgált 24 1/2 esztendeig.«

E rendkívül becses bejegyzés szerint nemescsói *Kuzmics* István Sztrukócz (ma Sürüháza, Radkersburg és Muraszombat közt fekszik) vasmegyei községben született. A surdi egyházat 1755 jun. 6-tól 1779 december 20-ig, haláláig szolgálta. — Az új-testamentum fordítását mindenesetre Surdon végezte; fordítá-

sával célja volt a hazai vendiséget teljesen elszakítani az osztráktól, a mely azelőtt az osztrák szlovén protestáns *Dalmatin*-féle fordítást használta (ma is vannak egyházak, a hol e fordítás megvan).

Kuzmics István életéről más életrajzi adatokat olvashatunk *Hrabowszky* Györgynek a soproni lyceum könyvtárában lévő kéziratirati »Presbyterológiá«-jában. *Hrabowszky* e kéziratában *Kuzmics*-ről a következőket írja (*Vojtkó* Pál szíves közlése):

»*Kuzmits*, másként *Sartoris* János. Született Sztrukótzban Vasv. 1723. Tanult kissébb korában Szegeden és Szt. Benedeken, azután Sopronyban 1733, Győrött 1739, Pozsonyban 1744, a honét 1751 Ns. Csóba hivatvatván Rectornak 30 forint segítséget vett *b. Pilgrand özvegyétől Vandalus Vallásbéli könyveknek kiadásokra* . . . Innét *Surdra* hivatván predikátornak Berki Ádám helyébe . . . Felszenteltetett 26 máj. 1755. Németh Sámuel superitendus által Téthen . . . meghalt Surdon 22 decz. 1779. Maga készített magának koporsóírást, mely gyűjteményben ekképen olvastatik:

Quis jacet hic? quaerit forsán de morte viator.
 Hic *Stephani Kuzmics* membra sepulta jacent.
 Vandala quem genuit mater, nutrit in oris
 Exiguum Ludavae¹ fluminis atque *Sztrukótz*.
 Extractus bis vivus aquis bis mortuus: inde
 Traditus est Musis erudiendus orans.
 Saepe tamen passus multum sudavit et alsit
 Effugitque tuas ter, male latro, manus.
 Tres annos et sex menses fuit inde Scholarcha:
 Bis denos quatuor pastor in aede Dei,
 Vandalicae Genti scripsit Cathechesen in usus
 Et Testamentum tradidit ipse Novum;
 Correxít meliusque dedit Graduale vetustum
 Addidit atque piis Numinis arte preces
 Exiguus pro simplicibus cathechismus abinde est
 Et de morte bona cantio pulchra nova
 Dignaue laude foret latis (?) sermone poesis:
 Si non optato fine careret opus.
 Scripsit Arithmeticam hungarice, septemque sacrorum
 Colloquia in septem distribuenda dies.
 Unde potest Septem cognoscere Religiones
 Dogmata tum mores qualia quisque tenet.

¹ Ludava = Lendva folyó.

Planxerat atque vices rei^{a)} bis funera versus
 Est et messorum dulce peraeque multos^{b)}.
 Sic quinquaginta sex annos vivus agebat
 Vita dolore gravis, plena laboris erat.
 Hanc consumsit hians ex hydropre pectoris asthma
 Ast aliam dederat, qui regit extra Deus.
 Jam bone progredere ac extemplo disce aliorum
 Ut metam attingas vivere atque mori.

Az *a)* betű alatt tzelez a világi dolgok híjávalóságáról szóló Énekre, a mely így kezdődik: Ah, mitsoda mi életünk! találtatik a holnapnak minden elmékedéseiben. Fordítatott a másik: Szörnyű halál ime ott áll sat. Sterblicher betrachte, *b)* olvastatik az Engesztelő áldozat végén.

Nyomatásban tehát kiadott munkáji im ezek:

1. Vandallus kis katekizmus 1752. Serpilius Vilhelm Pozsonyi pred. költségén, melyhez tett a magáéból 39 forintot.
2. A. B. C-és könyv Vandalus nyelven 1753, melynek harmadrésze pátrói (?) házában égett.
3. Magyar arithmetika és Colloquia.
4. Jobbitott Gradual magyarból fordított énekekkel.
5. Vandallus Uj testamentom, fordította Görögből 1771.«

Szóról szóra adtam, a mi *Hrabovszky* 1816-diki kéziratában olvasható. Ez íráshoz azonban néhány megjegyzést kell fűznöm. *Kuzmics* keresztneme nem János, hanem István, a mint sírírata és újtestamentum fordítása bizonyítja. A sírirat *Hrabovszky* szerint *Kuzmics*nak saját munkája: ez azonban lehetetlen, mert a halálnak oka és a megfutott évek száma is közölve van a versben, ez pedig *Kuzmics*tól nem származhatik. A sírvers mindazonáltal rendkívül becses; megtudjuk belőle, hogy *Kuzmics* milyen munkás életet élt. A *Hrabovszky*-féle adatok végül csak nagyjában egyeznek a surdi anyakönyv adataival, mint irodalomtörténeti adatok azonban rendkívül becsesek.

6. Kniga | molitvena | v[·]sterojsze nahájajo | rázlocsna po-
 nizne | molitvi, z-dvojim | pridavekom, | na haszek | szlovenszkoga |
 národa | sz-pobo'snim sztroskom | nikih plemenitih dobro- | csin-
 telov | Na szvetloszt dána. | Stampana, V-Soproni pri 'Siess Jósef
 Jánosi vu Leti 1783. (= Imádságos könyv, a melyben különféle
 alázatos imák találhatók, két függeléssel a vend nép számára

kiadatott néhány nemes ember költségén. Nyomtatta 'Siess József János, Sopron, 1783-ban.) 8° 302 l. M.

Katholikus imádságos könyv, a melyet később többször lenyomtattak (vö. 10. 31. szám alatt).

7. Abecedár szlovenszki vu Po'soni, 1786. (= Vend abécze, Pozsony, 1786.)

E hazai vend nyelvű nyomtatványt Ribay György említi irodalmi hagyatékában (v. ö. múzeumi kézirattár. Fol. slav. 7, 90. l.).

8. Mrtvecsne peszmi . . . po S. S. P. S. . . . v-Szombothelyi, po Siess Antoni vu Leti 1796. (= Halotti énekek.)

E könyv címet *Terplán* Jenőtől kaptam, a ki azt hiszi, hogy e mű talán *Szűjártó* János munkája. *Szűjártó* János domonkosfái prédikátor-tanító (licentiatus) Vas-Vecsesen született 1764-ben. Róla azt beszélik, hogy halotti énekes könyvet adott volna ki. Azt hiszem azonban, hogy *Terplán* Jenő lelkész úr a cím közlésben téved; a munkán, melyet nem láthattam, »L. S. P. S.« állhat, s akkor itt azzal az íróval van dolgunk, a ki vend abéczész könyveket adott ki (v. ö. 12. 30 szám alatt).

9. Szvéti | Evangyeliomi | Pouleg kalendárioma, | Réda Rimszkoga na Vsze Nedelne, i | Szvétesnye Dni z-Obcsinszkoga szvétoğa | Pizma po zapouvidi | Nyih Goszposztva, | i Náj Visse Postüvanoga | Goszpodina | *Szily Jánossa*, | z-Gornyega Szopora, | Prvoga Szombotelszkoga Püspeka, na Sztári | Szlovenszki Jezik, | Po Postüvanom Goszpoudi | *Küzmic Miklósi*, | Szvétoğa Benedeka Fare Dühovniki, ino | Okroglina Szlovenszke Vice-Öspörössa. | Obrnyeni, i sztroskom Nyih Goszposztva | Previszikoga, i Náj Visse Postüvanoga | Goszpodina | *Herzán Ferencza* | z-Harrassa grofa, | Sz. R. Cz. Popa Kardinalissa, Dürgoga (sic!) | Szombotelszkoga Püspeka z nou vics vö zostampani. | V-Szombothelyi, | Po Siess Antoni vu Leti | 1804. (= Az egyházi év szerint elrendezett szent evangyéliomok, a latin vulgáta alapján felsőszopori Szily János, a szombathelyi egyházmegye első püspöke parancsára fordította *Küzmic* Miklós, szent-benedeki plébános és a Tótság esperes vizsettje, kiadva Harrasi gróf Herzán Ferencz, a szombathelyi egyházmegye második püspöke költségén). 8° 2, 160 l. . . M.

Ez a könyv az evangyéliomokat az egyházi év szerint csoportosítva abban a sorrendben adja, amint azokat a róm. kath. egyházban olvasni kell.

A műnek ez az 1804-diki kiadása csak újabb lenyomat; a címlapon az áll, hogy »znouvics vö zostampani« = újból kinyomatva. Hogy a műnek régibb kiadása, esetleg kiadásai is vannak, az folyik még a következő tényekből is:

a) *Küzemics* Miklós e munkát felső-szopori *Szily* János, az újonnan alakított szombathelyi püspökség első püspöke parancsára készítette († 1799 jan. 2.). Valószínű tehát, hogy még *Szily* életében jelent meg az első kiadás.

b) Az új szombathelyi püspökség második püspöke, harrasi gróf *Herzán* Ferencz 1804 jun. 1-én halt meg. A mű az ő költéségén jelent meg 1804-ben.

c) Az 1804-diki kiadás a szerzőt azonban aligha találta életben. *Küzemics* Miklós ugyanis, a mennyre a M. N. Múzeumban levő egyházi névtárakból megállapíthattam, az 1802-dikiben még mint szent-benedeki plébános van említve, az 1805-dikiben azonban már nem fordul elő. Valószínű tehát, hogy 1803-ban, esetleg 1804-ben halt meg. Meddig volt Szent-Benedeken plébános, nem tudjuk; bizonyos csak az, hogy 1793-ban már ott működött. Születése helyéről, évéről még kevesebbet tudunk.

Küzemics Miklós, a kinek a neve az egyházi névtárakban mindég *ü*-vel van írva (v. ö. *Kuzmics* István magyarul, vendül *Küzemics* István 5. szám alatt), azt mondja a mű címlapján, hogy az evangéliumokat a vulgata szövegből fordította. Ha azonban az ő fordítását a *Kuzmics* István-félével összehasonlítjuk, azt fogjuk találni, hogy ő ezt a szöveget a legtöbb helyen szóról-szóra, itt-ott pedig csak egyes más szavakkal helyettesítve adta ki s a róm. kath. vulgátának megfelelően alakította át.

Czikkem már meg volt írva, mikor *Mazaly* Sándor, szent-benedeki plébános úrtól a következő levelet kaptam:

»Az anyakönyvek *Küzemics* Miklóstra nézve nagyon kevés felvilágosítással szolgálnak. 1763-ban szerepel először, 1804-ben utólszor mint plébános, még halála sincs bejegyezve, bár már életében elkészítette kriptáját és sírköfeliratát, a melyből tudjuk, a mit tudunk életére vonatkozólag. A sírköfelirat ez:

Hic iaceo terrae cinis,
Vitae meae nam est finis,
Sexaginta septem annis,
Vixi mundo quam inanis,

Praedicavi octo lustris,
 O maneat me in astris,
 Reposita merces iustis,
 E Jesu mei meritis,
In Alsó-Szlavecsa natus,
Nicolaus baptisatus,
Et Kűzmits cognominatus,
 In Ivanótz tum denatus,
 Deus erat adiuvamen,
 Mihi Maria solamen,
 Angelus custos levamen
 Erat mihi et tutamen,
 Justi iudicis tentamen,
 Jam subivi et examen,
 Lector ora pro me Numen,
 Ut laever a poenis. Amen.
 Subiit 1804 11° Septbris.«

E síriratból megtudjuk, hogy *Kűzmics* Miklós Alsó-Szlavecsa (ma Alsó-Csalogány) vas megyei községben született 1737-ben. 40 esztendeig volt az Isten igéjének hirdetője s ez idejét mint plébános Szent-Benedeken (régén Ivanócz) töltötte. Meghalt 1804 szeptember 11-én.

10. Kniga molitvena v steroy sze nahájajo rázloczne (sic!) ponizne molitvi z dvójim pridavekom na haszek szlovenszkoga naróda na szvetloszt dana. Sze nájde v' Radgoni pri Weitzingeri Aloys 1813. (= Imádságos könyv).

A 6. szám alatt közölt imádságos könyv regedei (radkersburgi) lenyomata; címét *Valjavec* M. közli. (Rad, XLIX. 82.) E cím azonban aligha pontos. Erre mutat a *rázloczne*: rázlocsne helyett, valamint *naróda*: hazai szlov. *národa* helyett (v. ö. Krajn. szlovén: *naróda*, pl. *Pesmi Krajnskoga naróda*, Laibach 1839).

11. Nouvi | Zákon | ali | Testamentom | Goszpodna Nasega | Jezusa Krisztusa | zdaj oprvics | zGrcskoga na sztári | szlovenszki jeziki obrnyeni | po | Stevan *Kuzmicsi* Surdánskom. | F. | Vu Posoni, MDCCCXVII. | Stámpani z Píszkmi Belnajevoj Jerbesini. | (Az újszövetség... fordította *Kuzmics* István, Pozsony, 1817.) 8° 96 l. *M., Sz.*

E mű a *Kuzmics*-féle Újtestamentomból (v. ö. 5. szám alatt) közli *Máté* evangéliomát.

12. Növi | Abecedár | z-nísteri nemski táksi kní'zicz vküp

po- | bráni, i na szlovenszki jezic preobr- | nyen | po | *L. S. P. S.* |
 Stampani v-Sopróni pri Kultsár | Kata- | line Odvétki v-1820^{tom}
 leti. (= Uj abécze . . . készítette *L. S. P. S.* . . . Sopron, 1820.)
 8° 38, 2 l. *M.*

13. Krszcsanszke | növe | peszmenne | knige | szprávlene |
 evangyelicsánszkim gmainam. | V-Soproni, | Stampane Sz-Kultsár
 Kataline pizskmi | v-1823 leti. | (= Uj keresztény énekes könyv,
 az evangélikus gyülekezetek számára készítve). 8° 503, 2 . . . *M.*

A könyv előszava, a mely 1821 január 4-én kelt Kővágó-
 Örsön, elmondja, hogy a mű *Kís* János ág. ev. superintendens
 buzdítására készült s *Barla* Mihály készítette. *Szinnyei J.* »Magyar
 írók élete és művei« cz. munkája *Barla* Mihály két magyar mun-
 káját ismeri s szórványos életrajzi adatokat közöl a szerzőről.
Czuppon Sándor zalai esperes és kővágó-örsi ág. ev. lelkész úr
 szíves közlése szerint *Barla* Mihály született Muraszombatban
 1778-ban; tanulmányait Sopronban kezdte, a hol a »magyar tár-
 saság«-nak tagja és főjegyzője volt (v. ö. *Kovács S.*: A soproni ev.
 lyc. magyar társaság tört. 101. l.). Sopronból a jénai egyetemre
 ment (1803—1807). Haza jöve 1807-től 1810 szept. 1-ig Szt.-
 Lőrinczen az ág. ev. latin-magy. iskola igazgató-tanára, 1810 szept.
 1-től 1824 február 4-én bekövetkezett haláláig pedig kővágó-
 örsi lelkész volt.

14. Ábecedár | z-steroga sze dëtcza práv szlo- | váríti, takáj
 cstëti navcsi | poulek vnougoga haszna | rázuma | z-nouvics
 z-ostampani. | Vu Varasdini 1828 pri Szangilla Jánosi | (= Ábé-
 czés könyv, nyomtatták Varazsdon 1828-ban, Szingilla Jánosnál).
 8° 47 l. *M.*

E mű nem a horvát nyelv *kaj*-nyelvjárásán van írva, a
 milyet Varazsdon is beszélnek, hanem hazai vend nyelvű. A cím-
 lapon az áll, hogy *ujból* nyomtatva; régibb kiadását azonban nem
 ismerem.

15. Dühovni Áldovi | ali | Molitvene knige | krszcsenikom na
 szrdcza i dícese opra | vo i obeszeljávanye vu túzni | z'ítka vőraj |
 Szprávlene | po | *Czípott Gyürji* | Evangelitsánszke Hodoske Fare
 Dű- | hovniki. | V-Szombatheli | z-Perger Ferentza pizskmi 1829. |
 (= Lelki áldozatok vagy imádságos könyv . . . készítette *Czípott*
György, hodosi ev. lelkész, Szombathely, 1829.) 8° 274, 5.

A mű előszavában *Czípott* György azt írja, hogy a vend

nyelven írt könyvek oly kis számmal vannak, hogy a keresztény hívő, ha csak nem tud a venden kívül más nyelvet, lelki szükségleteit nem elégítheti ki. — A mű szerzőjéről annyit sikerült megtudnom, hogy hodosi lelkész volt s Kis-Szombatban (régén Csernelócz) született 1794-ben.

16. Kratki navuk vogrskoga jezika po Kossits Jo'zefi . . . v Gradci 1833. (= Rövid magyar nyelvtan, *Kossits Józseftől*, Grác, 1833.) 8° *M. Sz.*

E műnek egy csonka példánya van a múzeumi könyvtárban (5—174. l.); a címet *Szinnyei J.* nyomán közlöm, valamint azt is, hogy e mű *Szalay Imre*: Magyar nyelvtudományának fordítása, s Vasvármegye költségén, a vend ifjuság használatára jelent meg. A mű fordítója a szombathelyi püspökség névtárában *Kossits* (1803), *Kosits* (1809—1829), *Kossits* (1830—1860), *Kossics* (1866) néven van megemlítve. — *Kossits József* 1788 okt. 9-én született, előbb alsószölnöki (1817—1829), később felsőszölnöki (1830—1866-tájáig) plébános volt, 1866 után halt meg. Az a hagyomány róla, hogy egy kézirati vend-magyar szótárt írt. (Egyéb műveit lásd *Szinnyei*-nél és itt 25. szám alatt).

17. Predge na vse nedele no svetke zložil Anton Šerf mešnik posvetni v Gradci 1835, Dajničé nyomdája. (= Vasárnapi és ünnepi prédikációk, készítette *Šerf Antal*, Grác, 1835).

A mű címét közli *VALJAVEC M.* (Rad, XLIV. 82).

18. D. Luther Mar[tina]¹ | máli | kátekis[mus] | ali | glavni navuk | szvéte vere Krsztsans[zke] · | Naime | [Za]deczo szprávic evangelics[ánszki] · | Vödáni | po | *Kardos János* | Hodoskom Dühovniki. | V-Pesti | [Stá]mpani vu Násztavi plem. Trattner-Károlyi[voj] · | 18[37] · | (= Dr. Luther Márton kis kátéja . . . fordította *Kardos János* hodosi lelkész, Pest, 1837.) 8° 29. . . . *M.*

Kardos János 1801. febr. 13-án született Tölgyesen (Vas m.), iskoláit Sopronban végezte; 1827-ben a bécsi prot. theológián találjuk, 1830—1835-ig szepetneki, azután 1873. aug. 12-én bekövetkezett haláláig hodosi lelkész volt. Munkái közül *Szinnyei* csak egyet említ (latin). *Kardos* több vend egyházi könyvet írt (v. ö. 19, 20, 21. számokat), elkezdte fordítani az ó-szövetségi könyveket is vend nyelvre, de csak Mózes könyveivel készült el, melynek

¹ A [] közel levő rész a múzeumi rongált példányon hiányzik.

kézirata valahol lappang. Az alkotmány helyreállítása alkalmával a kormány öt bizta meg a *Gönczy-, Maszák- és Gáspár-féle* népiszkolai könyvek vendre való fordításával. (Az adatokat *Magyar József* hodosi és *Terplán Jenő* péterhegyi lelkész uraknak köszönöm.) — A most tárgyalt kis káté özv. Balogh Andrásné és Udvardy Ferencz körmendi könyvkötő költségén jelent meg.

19. Krátki | Návuk | krsztsansztva | Naime | za deczo obcsin evangelicsanszki | okrogline szlovenszke | k-sztoli goszpodnovomi | obprvim prihájati 'zelécsó szprávleni ino | Vödáni | po | *Kardos Jánosi* | Hodoskom Dühovniki. | V-Pesti, | Stampani vu Násztavi plem. Trattner—Károlyivoj. | 1837. | (= A kereszténység rövid tana . . . a confirmandusok részére készítette *Kardos János* hodosi lelkész, Pest, 1837.) 8° 50. l. *M.*

E mű a 18. alatt tárgyalttal egyszerre s együvé kötve jelent meg. Előszava 1837 május 27-én kelt.

20. D. Luther Martina | máli | kátekizmus | ali | glavni návuk | szvéte | vere krsztsanszke. | Naime | za deczo szpráviscs evangeli-csanzki. | Vödáni | po | *Kardos Jánosi* | Hodoskom Dühovniki. | Najde sze v-Lendavi pri Balogh Arpad knigovezari. | Stampano Leykam-Josefsthal v-Gradci. | 8° 31 l. *M.*

A 18. szám alatt ismertetett *Kardos-féle* katekizmus év nélküli gráczai kiadása. 1851 táján nyomtathatták, v. ö. 28. szám alatt.

21. Mála | Histor[ia | Bibliszka | ali | Sz. Piszma Mészta prig[ledi? , -ode?] | Navküpe | Z-naprédányem pogübelnoszti Jeru-zál[ema]. | Naime | Za deczo söl evang[elicsánszki] | vödána | po | [*Kardos Jánosi* | Hodoskom Dühovniki]. (= Kis bibliai történet, írta *Kardos János*.) 8° 96. l. *M.*

A múzeumi példány rongált, nyomtató, a nyomtatás helye és éve hiányzik. Az előszóból itélve, a mely 1840-ben kelt, valamint abból, hogy az előszóban a 18., 19. alatt ismertetett könyvek mint régebben megjelentek vannak feltüntetve (1837-ben jelentek meg), azt következtetem, hogy e mű 1840-ben jelent meg.

22. Krszcsansztva | ABÉCZÉ | tó je | krszcsanszke vere návuka | prvi zacsétek. | Za deczo evangelicsanszko oszem, devét lét | sztaro etc. | Z vogrszkoga jezika obrnyeni. | Najde sze v Muraszombati | pri Árvai B. (Ascher B. i. színovi.) | (= A kereszténység ábéczéje . . . evangélikus gyermekek számára). 8° 36 l. ... *M.*

Az előszó alá, a mely 1845 aug. 15-én kelt, *Terplán* Sándor, battyándi ev. lelkész van aláírva. A munkát magyarból fordította; fia, Terplán Jenő állítása szerint *Edvi Illés* Pál munkájának a fordítása e könyvecske. A múzeumi példány év nélküli, betűiből és a kiadó cég után ítélve az első 1845-dikinek ez egy újabb lenyomata.

23. Nôvi | Zákon | ali | Testamentom | Goszpodna Nasega | Jezusa Krisztusa | zdaj oprvics | zGreskoga na sztári szlovenszki | jeziki obrnjeni | po | *Kuzmics* Stevani, | Surdânszkom farari. | I knige 'zoltárszke. | V Kőszegi, 1848. | Stampani z sztroskom i piszki Reichard Károla i Szinov. | (= *Kuzmics* István: Újtestamentom, Kőszeg, 1848.) 8° 465, 1 + 120 lap. *M.*

Kuzmics István 1771-diki újtestamentomának (v. ö. 5. szám alatt) lenyomata, a melyet valószínűleg *Terplán* Sándor rendezett sajtó alá. E kiadás azért becses, mert hozzákötve jelentek meg a zsoldárok is (v. ö. 24. szám alatt).

24. Knige | 'zoltárszke. | Szlovenscene | po | *Terplán* Sándori | Püczonszkom Farari. | V Kőszegi, 1848. | Stampane z sztroskom i piszki Reichard Károla i Szinov. | (= Zsoldárkönyvek, vendre fordította *Terplán* Sándor battyándi lelkész, Kőszeg, 1848.) 8° 120 l. *M.*

Terplán Sándor a hazai vend nyelvű irodalomnak *Kuzmics* István mellett a legszorgalmasabb munkása volt. 1816 május 1-én született Szent-Benedeken (Vas megye); elemi iskoláit Domonkosfán (1823—5) és Szentgyörgyvölgyön (1826—28) végezte. Közép- és felsőbb iskolai tanulmányokra Sopronba került (1828—37), a honnan egy évi theológiára Bécsbe ment (1837 szept. 1.). Battyándon (1838—41) és Koltán (1841—44) segédlelkészkedett: 1844 nov. 1-től 1858 márczius 18-án bekövetkezett haláláig battyándi lelkész volt.

25. Zgodbe | vogerszkoga králesztva. | Szpizsao | *Kossics* József | plebános gorejnyem Sziniki | Natiszk od Bertalanffy Imrea v-Szombotheli vu leti 1848. | (= A magyar királyság története írta *Kossics* József, felső-szölnöki plebános.) 8° 123 l. *M.*

26. Krsztsanszke czerkvene peszmi. Kőszeg, 1848. Reichard Károly nyomdája. (= Keresztény egyházi énekek.)

E mű *Kardos* János, hodosi lelkész munkája. Címét *Terplán* Jenő péterhegyi lelkész úr levélbeli közlése nyomán közlöm. (v. ö. 28.).

27. Szvéta kri'sna pout ali bridko trplejnye ino szmrť nas-sega gospodna Jesusa Kristussa na ponizno premislávanye ino pobo'snoszt za katolicsánszke krcsenike. V Grádci 1850. (= Szent-keresztút, azaz Urunk kinszenvedése és halála, katolikusok részére, Grác, 1850.)

E mű czímét *Valjavec* M. (Rad, XLIV.) után közlöm.

28. Krsztsanszke | czerkevne | peszmi. | Vödáne | szprávis-csam—evangelicsanszkim. | Najde sze v-Lendavi pri Balogh Arpad Knigovezari. | Stampano Leykam-Josefsthal v-Gradci (=Keresztény egyházi énekek, az evangélikus gyülekezetek számára, Grác.) 8° X, 467 l. *M.*

E mű a 26. szám alatt említettnek újabb lenyomata.

29. Pobo'zne | molitvi | za | poszebno | csészt bo'zo. | Vödáne | Odebránim | Vere Evangeliomszke. | (= Ájtatos imák isten tisztel-tetére, az evangéliomi vallás szerint.)

Ez imák a 28. alatt tárgyalt könyvben külön czimlappal, de folytatólagos lapszámozással (425-től—467-ig) és külön előszóval jelentek meg. Az előszót, a mely 1851 június 24-dikén Hodoson kelt, *Kardos* János írta. Ebből az következik, hogy mind a 28., mind a 29. számú munkát ő rendezte sajtó alá, s részben ő is írta.

30. Növi | Abecedár | z-nisteri nemski táksi kni'zecz vküp po- | bráni, i na szlovenszki jezík preober- | nyen | po | *L. S. P. S.* | Stampani v-M. Óvári pri Czéh Sándori z-sztroskom | Balogh Andrása knigvezára, 1853. | (= Uj ábéczé . . . készítette *L. S. P. S.*, Magyar-Óvár, 1863.) 8° 36 l. *M.*

E mű a 12. szám alatt közölt ábéczének a lenyomata.

31. Kniga | molitvena | sztaroszlovenszka. | V-steroj sze naj-dejo razlocsne | molitvi, litanie, szv. pesmi | za vszako prilozsno potrebsino, | i szv. krizsna pot. | Na haszek | katolicsánskim krcsenikom. | Najde sze v Lendavi, | pri dovicí Balogh Andrása. (= Régi vend imádságos könyv, a melyben mindenféle alkalomra különböző imák, litániák, szent-énekek és a szent kereszt út van-nak. Lendva, kapható özv. Balogh Andrásnéál.) 8° 415 l. *M.*

A könyv nyomtatási éve nincs kitéve, bizonyos azonban, hogy 1868-ban nyomták. A munka 4 lapján ugyanis egy tábla az 1869—1900-ig terjedő mozgó ünnepek ünneplési napjait sorolja fel, s ez csak úgy lehetséges, ha a munka 1868-ban került ki a

sajtó alól. (Hasonló esetre v. ö. 51. szám alatt.) Az is bizonyos, hogy a mű csak újabb lenyomata a 6., 10. szám alatt ismertett könyvnek. A pontos összehasonlítás ebben a hitünkben teljesen megerősít. — Ennek az 1783-diki »imádságos könyvnek« több kiadása lehetett. Ebben az általam 31. szám alatt ismertett könyvben a gráci püspök 1846 április 15-diki kelettel megengedi, hogy a könyvet újból nyomassák (»da sze znova zalozsiti szme kniga molitvena, sze od dühovne sztrani dovoli«). Kell tehát egy 1846-dik évi kiadásnak is lenni.

32. Molitvi, | na stári slovenszki jezik | obrnyene | ino | na haszek | szlovenszkoga | naroda. | Vu leti 1868. | Nájde sze v. Lendavi | pri | diviczá Balogh Endre | knjigovezáriczi. | (= Régi vend nyelvre fordított imák, 1868-ban. Kapható Lendván özv. Balogh Endrénénél.) 8° 180, 3 l. M.

Ág. ev. imakönyv.

33. Návod | na | fliszanya | vu | govorènyi i razmènyi | za | vesznicski sòl prvi i drügi zlòcs, | szpravlen po | Nagy Lászloni | v-Büdini 1870. (= Nagy László, Beszéd és értelemgyakorlatok, Buda, 1870. Egyetemi nyomda.) 8° 204 l. M.

Említi *Valjavec* M. (Rad, XLIV. 82.) és *Baloghy* (Az egyetemi nyomda termékei 252 l.).

34. Nòve knige cstenjá | za | vesznicski sòl drügi zlòcs. | Szpravlene po | *Gáspár* Jánosi . . . v Büdini 1870. (= *Gáspár* János: Új olvasókönyv, Egyetemi nyomda.) Megjelent a »Vesznicso-sòlszke knige cstenjá« 2 füzeteként. 8° 186 l. M.

A *Gáspár*-féle népiskolai könyveket (39, 40, 43, 44. számokat) *Kardos* János hodosi lelkész fordította (v. ö. 18. szám alatt). — A munkát említi *Baloghy* is. (Az egyet. nyomda, 252 lap.)

35. Jezicsna fliszanya za vesznicski sòl II. zlòcs . . . po Nagy Lászlóvi. Buda, egyet. nyomda. (= Nagy László: Nyelvgyakorló könyv a népiskolák II. o. számára. Buda, 1871.) ° 31 . . . M.

A munkát említi *Baloghy* (Az egyet. nyomda termékei 252); a *Nagy* László-féle tankönyvek vend fordítóját nem ismerem (v. ö. 33. szám alatt).

36. Návod | na | vogrszki jezik | za vesznicski sòl I. i II. zlòcs | Szpravlen po *Nagy László* v Büdini 1871. Egyet. nyomda. (= *Nagy* László: »Vezérkönyv a magyar nyelv tanításában« című könyv fordítása.) 8° 102 lap. M.

V. ö. *Baloghy*, id. mű 252.

37. Növe ABC i zacsétne knige cstenyá za vesznicski sòl prvi zlòcs, szpravlene po *Gönczy* Pal . . . vu Bùdini 1871. (= *Gönczy* Pál: Abéczés könyvé-nek vend fordítása.) 8° 112 lap. *M.*

V. ö. *Valjavec* M. (Rad. XLIV.) és *Baloghy* 252. lap. A *Gönczy*-féle könyveket *Kardos* János fordította (v. ö. 18.)

38. Pòtikazács na zacsétno rovatanye. Návod za sòlszke vucsítele. Szpravlen po *Maszák* Hugói. V-Bùdini 1871. (= *Maszák* Hugo: Útmutató a rajztanításhoz című művének fordítása, a fordítót nem ismerjük.) Egyet. nyom. 4° 75 lap. *M.*

V. ö. *Baloghy* id. mű 252. lap. A művet *Kardos* János fordította (v. ö. 18.)

39. Növe knige cstenyá za III. zlòcs po *Gáspár* Jánosi. Budán, 1871. (= *Gáspár* János: Olvasókönyv a III. oszt. számára című művének fordítása, a fordítóra v. ö. 18. szám alatt.) Egyetemi nyomda, 8° 192 lap.

V. ö. *Baloghy* id. mű 252.

40. Növe knige cstenyá za IV. zlòcs . . . po *Gáspár* Jánosi . . . vu Bùdini 1871. Egyet. nyomda. (= *Gáspár* J. olvasókönyvének a IV. oszt. számára fordítása.) 8° 256 lap. — Említi *Baloghy* id. mű 252. lap.

41. Abecednik | za | katholičanske vesničke šolé | po velejnji S. Števana družbe | po rédi | *Bárány* Ignáca | slobodno správljeni | od | *Murkovič* Jánoša bellatinskoga | učítela. | II. natis. | V-Pešti, | Athenaeum | 1871. | (= *Bárány* Ignác: Abécés könyve, a Szent-István-Társulat megbízásából átdolgozta *Murkovič* János, bellatinci tanító). 8° 57 lap. *M.*

Ez 1871-diki lenyomat a *második* kiadás; az elsőről nem tudom, mikor jelent meg.

42. Perve | knige-čtenyá | za | katholičanske vesničke šolé | na | povelénye družbe svétoga Stevana. | Správlene | po | *Bárány* Ignáci | . . . II. natis. | V-Pešti, | Athenaeum | 1871. (= *Bárány* Ignác: Olvasókönyve, a melyet a Szent-István-Társulat megbízásából készített, e vend fordítás a II. kiadás, az első megjelenése idejét nem tudom.) 8° 47 lap. *M.*

43. Szlovenszke | növe | knige cstenyá | za | vesznicski sòl III. zlòcs. | Szpravlene po | *Gáspár* Jánosi . . . v-Bùdini 187 2,

egyetemi nyomda (*Gáspár* János: Olvasókönyvének [v. ö. 39. alatt] újabb lenyomata, a mely a »Národno-sólszke knige cstenjá» gyűjteményes munka harmadik (= trétji zvéz) füzeteként jelent meg. *Baloghy* nem említi). 8° 195 lap. *M.*

44. Szlovenszke | nôve | knige cstenjá | za | vesznicski sòl IV. zlòcs. | Szprávlene | po | *Gáspár* Jánosí . . . v-Büdiní 1872. Egyetemi nyomda. (= A 40. szám alatt ismertetett *Gáspár* János: Olvasókönyv a népiskolák IV. oszt. számára című vendre fordított mű újabb kiadása, *Baloghy* id. művében nincs megemlítve. A »Národno-sólszke knige cstenjá« gyűjteményes mű 4. füzeteként jelent meg.) 8° 256 l. *M.*

45. Návod | vu | szlovenszke | A—B—C-szke | i | zácsét noga cstényá kniga za vucsitele | pizsan po | *Gönczy* Pál. Buda. 1873. Egyet. nyom. (= *Gönczy* Pál: Vezérkönyv a vend ABC-éhez, tanítók számára című munkájának fordítása.) 8° 104 l. *M.*

V. ö. *Baloghy* id. mű 252. lap. *Kardos* János fordítása.

46. Zgodbe | sztároga i nóvoga zákona | za sólszko detczo | poleg knige | *Róder Alajosa*, | na sztári szlovenszki jezík prenesene. | Vödáne po drüstvi Szvétoga Stevana. | Z-dopúsztsényem V. p. G. Szombotelszkoa püspeka. | V-Jagri. | Stamp Archi Lyceo. | 1873. (= *Róder* Alajos: Bibliai történet középkorú gyermekek számára című művének a fordítása.) Eger, 1873. Érseki lyceum nyomdája, 8° 83 l. *M.*

A munka fordítóját nem tudom, a kiadást a Szent-István-Társulat rendezte.

47. Dvakrat pédeszét i dvè | Bibliszke Historie | za evangeli-csanszke solé ino hí'ze. | Szlovensene | po | *Terplán* Sándori, | püczonszkom farari. | Drügi stamp i vödávanye. | Zvnögimi obrázki. | Budapest, 1878. Hornyánszky Viktor. Drügi stamp i vödávanye. (= *Terplán* Sándor: Száz bibliai történet az evangelikus iskolák és családok számára, Budapest.) 8° 167 l. *M.*

A könyvön az áll, hogy *második* kiadás; az első kiadás 1858 előtt jelenhetett meg, mert a szerző 1858 márczius 18-án halt meg (v. ö. 24. szám alatt).

48. Nôvi zákón | ali | Testamentom | Goszpodna nasega | Jezus Krisztusa | Szlovenseni | po | *Küzmic* Stevani | Surdanszkom Dühovniki. | V Besci 1883. | Stamp Holzhausen Adolfa. (= *Küzmic* István: Új testamentoma, Bécs, 1883.) 8° 450, 117.

Az angol és külföldi bibliatársaság kiadása, szóról-szóra az 1848-diki kiadás után (v. ö. 5., 23. számokat).

49. Knige | 'Zoltárszke | szlovensene | po | *Terplán* Sándori | Püczonszkom Dühovniki | . . . V Becsi 1883. | Stamp Holzhausen Adolfa. | (= Zsoltárok, fordította *Terplán* Sándor.) 8° 117.

A 48. szám alatt közölt újtestamentommal egybekötve jelent meg az angol bibliatársulatnál (v. ö. 24. szám alatt).

50. Perve | knige-čtenjà | za | kathičianske vesničke šolé | na | povelénye družbe svétoga Števana. | Správlene | po | *Bárány Ignáci* . . . III. natis. | V-Budimpešti | Athenaeum | 1886. (= *Bárány* Ignácnak a Szent-István-Társulat megbízásából szerkesztett népkolai olvasókönyvének vend fordítása, még pedig ennek a fordításnak a *harmadik* kiadása.) 8° 47 l. *M.*

V. ö. 42. szám alatt.

51. Kniga | molitvena. | Bogábojecsím dúsam dána. | Sztáro-szlovenszka. | Najdes: V-Radgoni, pri Weitzinger J. Knigári.) Duga vulica n° 18—19. | (= Imádságos könyv, Radkersburg) 8° 450, 6. l. 1 kép *M.*

A könyvben 1891—1964-ig terjedő mozgó ünnepek táblája van közölve, ebből következik, hogy 1890-ben nyomták. A mű lenyomata a 31. alatt tárgyalt imádságos könyvnek.

52. Krátka šumma | velikoga | katekizmuša | spitávanyem, i odgovárjanyem | za kathičianske šole | znóva vödána | od Družtva sv. Stevana. | V Budapešti 1892 | Athenaeum. (= Az öreg katekizmus rövid summája, kiadta a Szent-István társulat) 8° 127 l. *M.*

A könyv czímlapján az áll, hogy »újból kiadva«; régibb kiadását azonban nem ismerem.

53. Dühovna Hrána | ali | knizsica puna lepih návukov molitvic i peszmic | za kath. kerscsenike. | Najde sze | V-Radgoni pri Weitzinger S. knigári. | duga vulica Nr. 18. (= Lelki manna, vagyis imádságos és énekes könyv, kathol. kereszt. részére. Radkersburg). Nyomtatta »Leykam« Grácban; 8° 255, 5. *M.*

Az egyházi mozgó ünnepeket feltüntető tábla 1893—1963 éveket tünteti fel; ebből következik, hogy a munkát 1892-ben nyomták.

54. Krcsánszko Katholicsánszke | cerkvene peszmi | sz potrejbnimi molitvami | i vnógimi vogrskzimi peszmami Prvi

natisz. Budapest, 1893. (= Keresztény katolikus egyházi énekek, a legszükségesebb imákkal és sok magyar énekkel. Bpest, 1893.) 8° 687 l. *M.*

A munkát a Szent-István-Társulat adta ki s *Pusztai* József, mártonhelyi róm. kath. tanító műve.

55. Szerczé Jezus | molitvena i peszmena | kniga | za po-
bozsne krcsenike. | Stampana pri Wellisch Béli, V-Monostri. |
I. Natisz. (= Jézus szent-szive, ének- és imakönyv, nyomtatott
Wellisch Bélánál Szt.-Gotthárdon.) 8° 4, 446 l. *M.*

Az előszó 1896 április 1-én kelt; a munkát *Stevanez* Antal
istvánfalvi tanító készítette. A mozgó ünnepek táblája 1897—
1923-ig terjed (v. ö. 31. szám alatt).

56. Molitvi, | na | stári slovenszki jezic | obrnyene | ino | na
haszek | szlovenszkoga naroda. | Vu leti 1896. | Najde sze v.
Lendavi | pri | Balogh Árpád | knjigovezári. | Tiskarna »Leykam«
v-Gracu. 8° 140, 4 l. *M.*

A 32. szám alatt ismertetett evangélikus imakönyv újabb
kiadása.

57. Mála biblia z-kejpami | ali | zgodbe zvelicsanya | za málo
decsiczo. | za I—II razréd normálszke sòle | pisana po | *Gerely*
József . . . Bpest, 1897. (= *Gerely* József: Kis képes bibliájának
fordítása, az I. és II. oszt. számára.) 8° 1 kép, 70, 2 l. *M.*

A munkát a Szent-István-Társulat adta ki.

58. Mála biblia z-kejpami | ali | zgodba zvelicsanya | za
málo decsiczó. | za I—II razred normálszke sòle | piszana po |
Gerely Jozsefi . . . | drügi natiszk. | Szombathely, 1898. (Franklin-
társulat nyomása) 8°, kép, 79 l.

Az 57. szám alatt ismertetett könyv második kiadása.

59. Mála biblia z-kejpami | ali | zgodba zvelicsanya | za
málo decsiczó | za III—V. razréd po *Gerely* Józsefi . . . | na szlo-
venszko obrno *Kollár* Peter törjanszki kaplan. | Szombathely
1898. (= *Gerely* József: Kis képes biblia a III—V. oszt. számára,
fordította *Kollár* Péter, turnischai káplán). 8°-208 l. *M.*

60. Sztarisinsztvo | i | zvacinsztvo | vödáno | po | *Wellisch Belí* |
Monosterszkom knjigvezári. | Na lasztivnom sztroski | V-Monostri |
z-piszkmí Wellisch Belia | 1898. (= A násznagyság és a vőfélység,
kiadta *Wellisch* Béla, szent-gotthardi könyvkötő.) 8° 80 l. *M.*

61. Dober pajdás. Kalendárium po sztárom szlovenszkom

jeziki na 1899. národno leto. Z doszta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyóm. Szent-Gotthárd. Vödáni od Wellisch Béla. (= A jó pajtás, kalendárium . . . Szent Gotthárd, kiadta *Wellisch Béla.*) Eddig megjelent az 1899., 1900., 1901-dik évfolyam; 1902-öt még nem láttam. *M.*

E naptárt *Pusztai* József mártonhelyi tanító szerkeszti (saját értesítése).

62. Mála | molitvena kniga | z potrebnimi molitvani i vnógimi peszmami | za katholicsánszko mladézen. | Szpizsana po | *Pusztai Józsefi* | skolniki. | I. natisz. | Stampána i vödána | od Wellisch Béla v Szt-Gotthárdi, 1900. (= Kis imakönyv a legszükségesebb imákkal és énekekkel a katolikus ifjúság számára, írta *Pusztai József* tanító, I. lenyomat. Nyomtatta és kiadta Wellisch Béla, Szent-Gotthárdon.) 8° 1 kép, 337 l. *M.*

63. Luther Mártona | zsitek | ali | krátko popiszanye onoga, ka sze je | zsným godilo i ka jé on vesíno vu | tekáji zsitka nyegovoga | po | *Luthár Pavli.* | Monoster 1900. (= Luther Márton dr. élete, írta *Luthár Pál* Szent-Gotthárdon 1900. Nyomatták Balassa-Gyarmaton, a részvénytársaság sajtóján.) 8° 38 l. *M.*

64. Dühovni Áldov | ali | Molitvene knige | Krszeszenikom na szrdez ali düse ôpravo | i obeszeljávanye | vu tüz'ni zítka vöraj. | Szprávlene | po | *Czipott Gyürji,* | evangelitsánszke Hodoske fare dühovniki. | Muraszombat 1901. | Nájde sze v Muraszombati pri Árvai B. | (Ascher B. i színövi). V-Szoboti 1901. | Stampána z-Hirschl N. pizskmi. | 8° 232 l. *M.*

E munka a 15. szám alatt ismertetett *Czipott*-féle evangélikus énekeskönyvnek az újabb lenyomata.

II.

E részben azokat a könyveket akarom felsorolni, a melyekről hallomásból tudok.

1. *Kuzmics* István: Vend kis káté 1752. (V. ö. I. 5. szám alatt.)

2. *Kuzmics* István: Vend abc könyv 1752. (V. ö. I. 5. szám alatt.)

3. *Kuzmics* István: Vend énekeskönyv. (V. ö. I. 5. sírirat.)

4. *Szójártó* János és *Szójártó Sámuel.* Állítólag Énekes könyvet és külön imádságos könyvet írtak volna.

5. *Sabar* Jakab. Mint hazai vend író van említve *Štrekelj*-nek a lajbachi Letopis Matice Slov. 1896-dik évfolyamában megjelent cikkben.

6. *Gyurgyovits* Györgyről az a hír tartja magát, hogy írt volna vend könyvet.

7. *Kardos* János hodosi lelkész fordított hazafias dalokat, többek közt lefordította »Hazádnak rendületlenül«-t is. (*Terplán* J. és *Magyar* J. értesítése.)

8. *Kardos* János kiadott egy abéczés könyvet a vend iskolák részére, a mint *Terplán* Jenő és *Magyar* József értesít.

9. Az 1848-dik esztendőben megjelentek magyar hazafias dalok, a melyeket vend nyelvre fordítottak (újabb kiadásukat lásd I. 60. alatt).

10. Jezus moje pozselejnyi című vend imádságos könyvet említ *Stevanecz* Antal, Szerczé Jezus 4. lapján (v. ö. I. 45. szám alatt).

11. Páduai szt. Antal könyvecskéje megjelent Wellisch Bélánál, Szt.-Gotthárdon.

Ennyiben akartam számot adni arról a vend nyelvű irodalomról, a mely előttem ismeretes. Tudom, hogy hézagos és pótlásra szorúl. De sokkal teljesebb, mint az eddigiek. A hiányokat időről-időre pótolni fogom. Kéziratban maradt vend művekről is van tudomásom, a melyeknek ismertetését más alkalomra halasztom. A szláv nyelvtudomány csak egy ilyen kéziratot ismer; az én birtokomban több ismeretlen van.

Mutató az e cikkben tárgyalt könyvekhez :

Abecedárium I. 2, 7, 12, 14, 30.

Bárány Ignác I. 41, 42, 50.

Barla Mihály I. 13.

Czípott György I. 15, 64.

Dalok I. 60, II. 9.

Edvi Illés Pál I. 22.

Énekes könyv I. 8, 13, 26, 28, 53, 54, 55.

Gáspár János I. 34, 39, 40, 43, 44.

Gerely József I. 57, 58, 59.

Gönczy Pál I. 37, 45.

Gyurgyovits György II. 6.

Imakönyv I. 6, 10, 15, 29, 31, 32, 51, 53, 55, 56, 62, 64,
II. 10, 11.

- Kardos János I. 18, 19, 20, 21, 26, 28, 29, 34, 37, 38, 39,
40, 43, 44, 45, II. 7, 8.
Katekizmus I. 1, 4, 18, 19, 20, 22, 52.
Kollár Péter I. 59.
Kossits József I. 16, 25.
Kuzmics István I. 4, 5, 11, 23, 48, II. 1, 2, 3.
Küzmics Miklós I. 9.
Luthár Pál I. 63.
Maszák Hugó I. 38.
Murkovics János I. 41.
Nagy László I. 33, 35, 36.
Naptár I. 61.
Pusztai József I. 54, 61, 62.
Roder Alajos I. 46.
Šabar Jakab II. 5.
Šerf Antal I. 17.
Stevanecz Antal I. 55, II. 10.
Szentkeresztút I. 27.
Szever Mihály I. 3.
Szijártó János I. 8, II. 4.
Terplán Sándor I. 22, 24, 47, 49.
Wellisch Béla I. 60.
-